

Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-01; 29-35-69
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34
Telex: 816-436

BS/151/8/88

ZAROBKI WYŻSZYCH KADR KIEROWNICZYCH PARTII I PAŃSTWA
WEDŁUG PRACOWNIKÓW GOSPODARKI USPOŁECZNIONEJ

Maj 1988 r.

Dochód z pracy stanowi jeden z tradycyjnych czynników wyznaczających status społeczny. Dla wielu ludzi, zwłaszcza w okresie kryzysów, staje się najważniejszym kryterium pozycji innych, subiektywną miarą ich zasług i przydatności społecznej. Wyobrażenia przeciętnych Polaków o wysokości zarobków ludzi na ważnych stanowiskach mogą stanowić swego rodzaju miarę ich działalności.

Odtworzenie tych wyobrażeń było jednym z celów badania zrealizowanego w lutym 1988 r. pod hasłem "Praca - stanowisko - płaca". Badaniem objęto ogólnopolską próbę losową zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej (A), nadreprezentację kierowników w gospodarce uspołecznionej (B) oraz losową próbę naczelników (prezydentów) miast i gmin (C)¹.

1. Ile zarabiają, a ile powinni?

Dobór uwzględnionych w ankiecie zawodów i stanowisk miał charakter celowy. Skoncentrowano uwagę na pozycjach w strukturze władz państwowych i partyjnych, co było podyktowane przyjęciem założenia, że pozycje te wiążą się ze szczególną odpowiedzialnością społeczną. Zajmujące je osoby mogą poprzez swoje decyzje wywierać znaczny wpływ na bieg spraw w wielkich zbiorowościach społecznych. Inne zawody wzięto pod uwagę wyłącznie dla dokonania porównań.

Dominujące w badanych grupach wyobrażenia o zarobkach osób zajmujących rozmaite pozycje społeczno-zawodowe przedstawiono w tabeli 1. Wynika z niej, że w mniemaniu większości respondentów zarobki rosną i powinny rosnać w miarę wzrostu pozycji w strukturze władzy partyjnej i państwowej. Miejsce w tej strukturze zdaje się być postrzegane jako podstawowy czynnik różnicujący płace. Pracownicy szeregowi w porównaniu z pełniącymi funkcje kierownicze - zdaniem ogółu badanych - zarabiają i powinni zarabiać relatywnie mniej bez względu na poziom wymaganych w ich zawodzie kwalifikacji, w porównaniu zaś z innymi są (zwłaszcza lekarze i nauczyciele) upośledzeni, ich płace powinny być nawet

¹ Grupa A liczyła 996 osób, grupa B - 345, grupa C - 336 osób.

podwojone, tak by otrzymywali takie samo lub nieco większe wynagrodzenie niż robotnik (ślusarz).

Tabela 1. Wyobrażenia respondentów o wysokości zarobków w wybranych zawodach (stanowiskach)

w tysiącach złotych

Wybrane zawody (stanowiska)	Średnie zarobki w wyobrażeniu respondentów z grupy:					
	A		B		C	
	wynoszą	powinny wynosić	wynoszą	powinny wynosić	wynoszą	powinny wynosić
Ślusarz	30,5	42,0	32,4	44,6	31,9	40,4
Ekspedientka	22,0	31,9	23,0	33,1	20,7	32,3
Nauczycielka	24,4	38,5	22,1	44,1	22,7	37,0
Lekarz rejonowy	28,8	48,8	26,6	53,0	27,4	47,9
Aktor	49,6	53,2	48,2	56,4	51,3	56,5
Naczelnik gminy, miasta	47,6	51,1	46,3	59,6	37,9	59,4
Sekretarz miejskiego, gminnego komitetu PZPR	49,7	43,6	47,0	48,9	39,3	58,9
Dyrektor przedsiębiorstwa	65,1	71,9	62,0	88,7	56,6	69,9
Prezydent miasta	64,6	66,8	59,1	81,6	48,7	73,2
Wojewoda	75,8	76,3	72,6	102,2	69,3	100,8
I sekretarz KW PZPR	78,3	62,0	72,7	82,3	70,3	93,8
Minister	100,9	93,0	92,8	123,6	86,6	117,7
Premier	125,8	116,8	117,6	167,0	113,1	176,3
Przewodniczący Rady Państwa	136,3	124,3	124,6	168,1	114,7	173,6
I sekretarz KC PZPR	144,3	118,0	133,0	162,2	117,8	177,4

Obok podobieństw występują również różnice w postrzeganiu zróżnicowania zarobków. Wyodrębnione grupy respondentów najbardziej różnią wyobrażenia o zarobkach osób zajmujących w partii co najmniej pozycję sekretarza miejskiego (gminnego) komitetu

PZPR oraz - w hierarchii administracyjnej - członków władz centralnych. W opinii większości zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej (A) wynagrodzenia osiągnęte na tych stanowiskach są za wysokie. Szczególnie duże obniżki uznaje się za wskazane w przypadku sekretarzy komitetów miejskich (gminnych), wojewódzkich i KC PZPR. Nie uważa się, by trzeba było zmniejszać zarobki kierowników administracji terenowej, ale też nie zasługują na znaczny ich wzrost.

Odmienne punkty widzenia mają respondenci reprezentujący kadre kierowniczą przedsiębiorstw (B) i administracji państwowej (C). Są oni zgodni co do tego, że im wyższa pozycja w hierarchii, tym wyższe powinny być zarobki.

Na ogół uznaje się słuszność zasady wiązania wysokości zarobków z pozycją w strukturze władzy partyjnej i państwowej. Im większy jednak dystans dzieli oceniającego od ocenianej pozycji, tym częściej związane z nią zarobki uznaje za zbyt wysokie². W związku z tym wnioskiem nasuwa się pytanie, jakie inne czynniki determinują przypisywanie niektórym wyróżnionym w badaniu zawodom i stanowiskom nazbyt wysokich zarobków. Temu zagadnieniu poświęcono dalszą część analizy. Ponieważ jedynie próba zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej ma charakter reprezentatywny, do niej też zostaną ograniczone rozważania.

2. Od czego zależą wyobrażenia o zarobkach?

Opinie o zasadności wynagrodzeń (w kategoriach podnieść, utrzymać obecną wysokość, obniżyć) na poszczególnych szczeblach hierarchii władzy partyjnej i państwowej zależą - jak się udało ustalić - od kilku zmiennych. Wykryte zależności mają charakter prostoliniowy i są istotne statystycznie.

W odniesieniu do obu wyróżnionych hierarchii obniżkę zarobków postulują badani, którzy (pomijamy stwierdzoną już zależność od stanowiska):

² Główna linia podziału przebiega między pracownikami szeregowymi a kadrami kierowniczą.

- krytycznie oceniają kadre kierowniczą wyższych szczebli władz (wojewódzkiego i centralnego),
- uważają, że w Polsce nie prowadzi się przemyślanej polityki kadrowej,
- nie należą do partii ani stronnictw politycznych,
- należeli do b. NSZZ "Solidarność",
- dysponują relatywnie niskimi dochodami (indywidualnymi i na osobę w rodzinie).

Podwyżkę zarobków za wskazaną uznają ci, którzy pozytywnie oceniają kadre kierowniczą we władzach, uważają realizowaną politykę kadrową za przemyślaną, należą do partii lub stronnictw, mają relatywnie wysokie dochody.

Zależności te ulegają pewnym modyfikacjom, gdy rozpatruje się poszczególne pozycje (stanowiska) z osobna. Można to odczytać z tabeli 2 i 3, gdzie zamieszczono wartości współczynników określających związek między oceną zarobków na danym stanowisku a powyższymi determinantami opinii. W przypadku hierarchii władzy partyjnej poziom dochodów respondenta ma wpływ jedynie na opinie o zarobkach sekretarza komitetu miejskiego (gminnego) PZPR. Z kolei w odniesieniu do hierarchii władz państwowych stosunkowo najmniejsze znaczenie dla oceny zarobków ma poziom dochodów respondentów i ich opinie o polityce kadrowej.

Na podstawie zawartych w tabeli 2 i 3 miar związków między analizowanymi zmiennymi można uznać, że decydujący wpływ na opinie o zarobkach osób sprawujących szczególnie odpowiedzialne funkcje państwowe i partyjne ma - ogólnie rzecz biorąc - przekonanie o ich kompetencjach oraz przynależność partyjna. Opinie o polityce kadrowej oraz dochód stanowią czynniki o drugorzędym znaczeniu.

Czy podobne zależności występują również w przypadku innych wyszczególnionych zawodów i pozycji społeczno-zawodowych? Z analizy korelacji wynika, że nie. Wyjątek stanowi dyrektor przedsiębiorstwa, którego zarobki są oceniane wedle tych samych kryteriów co działacze partyjnych i państwowych³. Jest to o tyle oczywiste, że dyrektorzy polskich przedsiębiorstw współtworzą administrację gospodarczą.

³ Uściślając należy powiedzieć, że oceny zarobków dyrektora są skorelowane z: oceną kadr kierowniczych władz centralnych (0,12), przynależnością partyjną (0,14) i poziomem dochodu (0,11).

Tabela 2. Miary związków między wyobrażeniami respondentów o zarobkach sekretarza PZPR a ich determinantami - współczynniki V Cramera.

Determinanty	Wyobrażenia o zarobkach sekretarza PZPR szczebla:		
	miejskiego, gminnego	wojewódzkiego	centralnego
Opinia o potrzebie zwolnienia części kadry kierowniczej władz:			
- wojewódzkich	0,15	0,13	0,13
- centralnych	0,19	0,17	0,17
Opinia o polityce kadrowej w Polsce	0,11	0,15	0,12
Deklarowany dochód respondenta	0,11	-	-
Przynależność do:			
- partii i stronnictw politycznych	0,14	0,16	0,16
- b. NSZZ "Solidarność"	0,12	0,10	-

Uwaga: W tabelach 2-3 znak "-" oznacza, że współczynnik V Cramera osiągnął wartość mniejszą niż 0,10, co należy uznać za brak związku między zmiennymi. Im wyższa wartość współczynnika, tym silniejszy związek między zmiennymi.

Tabela 3. Miary związków między wyobrażeniami o zarobkach przedstawicieli władz państwowych a ich determinantami - współczynniki V Cramera.

Determinanty	Wyobrażenia o zarobkach				
	naczelnika miasta, gminy	prezydenta miasta	wojewody	premera	przewodniczącego Rady Państwa
Opinia o potrzebie zwolnienia kadry kierowniczej władz:					
- wojewódzkich	0,12	0,11	0,12	0,11	0,13
- centralnych	0,14	0,12	0,13	0,15	0,16
Opinia o polityce kadrowej w Polsce	-	-	-	0,11	-
Deklarowany dochód:					
- respondenta	-	0,10	0,10	0,11	-
- na osobę w rodzinie respondenta	-	-	-	0,10	0,10
Przynależność do partii i stronnictw politycznych	0,11	0,12	0,10	0,13	0,12

*

* *

Postrzegane zróżnicowanie zarobków między analizowanymi szczeblami struktury władzy partyjnej i państwowej zawiera się mniej więcej w proporcji 1:7 i w takiej też utrzymuje się również w sferze postulatywnej.

Uznawanie zróżnicowania wynagrodzeń za słuszne zależy od kilku czynników. W przypadku zarobków osób zajmujących ważne pozycje w strukturze władz partyjnych i państwowych opinie badanych o ich wysokości są determinowane przez: miejsce respondenta w strukturze społeczno-zawodowej, jego przynależność do partii i stronnictw oraz dob. "Solidarności" (tylko wobec funkcji partyjnych), ocenę kadr kierowniczych sprawujących władzę wyższego szczebla, wysokość dochodów badanych. Dostępne dane pozwalają przypuszczać, że dominujące wśród ogółu pracowników gospodarki narodowej przekonanie o niezasadnie wysokich zarobkach wyższych kadr kierowniczych partii i państwa stanowi swoisty wyraz niezadowolenia z efektów ich pracy. Im wyższa pozycja podlega ocenie, tym bardziej krytyczna jej ocena. Za prawdziwością takiej interpretacji przemawia również fakt, że postulowane zmniejszenie zarobków osób pełniących szczególnie ważne funkcje kierownicze ma ograniczony zakres, nie narusza ogólnej struktury zarobków. Rzecz zatem - można sądzić - nie w tym, by doprowadzić do zrównania tych zarobków z innymi, lecz by ukarać za niedostateczną jakość i efektywność pracy.